

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГАЛИЦЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ В'ЯЧЕСЛАВА
ЧОРНОВОЛА
ЮРИДИЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ**

Кафедра права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни
Цивільно-процесуальне право

на тему:
Показання свідка як засіб доказування в цивільному процесі

Виконав:

Студент групи Пб21
Черняк Р.

Науковий керівник:

к.ю.н. Руденко О.А.

Тернопіль, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Значення свідка в цивільному процесі та загальна характеристика його правового статусу.....	6
1.1.Поняття та значення свідка в цивільному процесі.....	6
1.2.Права та обов'язки свідка.....	8
1.3.Відповідальність свідка.....	10
РОЗДІЛ 2 Показання свідка як джерела доказів. Процесуальний порядок допиту свідка.....	14
2.1. Поняття та значення показань свідка в цивільному процесі.....	14
2.2. Процесуальні правила допиту свідка	17
2.3. Особливості допиту неповнолітнього свідка.....	19
ВИСНОВОК.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24

ВСТУП

Джерелом фіксації інформації в показаннях свідків є сам свідок – незамінний учасник цивільного процесу. У такому разі логічно, що поява в цивільній справі такого засобу доказування, як показання свідка, пов'язана із залученням його у цивільну справу.

Показання свідка, як один з основних та найбільш важливих засобів доказування, відіграють дуже важливу роль у процесі доказування. Історія показує, що з давніх часів показання свідків подекуди виступали чи не єдиним основним доказом у справах, що зумовлює необхідність їх глибокого дослідження. Водночас особливості сприйняття інформації, яку надають свідки, необхідність спеціального режиму її фіксації для зменшення ризиків залучення неправдивої, спотвореної інформації до цивільного процесу, як і уникнення різного роду дефектів інформації в силу фізичних, психічних та психологічних особливостей людини, яка її дає, та особи, що її сприймає, викликають необхідність використання спеціальної процедури. Ця процедура дозволяє максимально виключити можливі негативні наслідки від сприйняття аномальної інформації у цивільному процесі, для прийняття виваженого рішення, уникнення можливостей різного роду зловживань з боку учасників процесу. Однак ця ж обставина робить надскладним для розуміння як самого явища – свідка, так і можливості вдосконалення способів та методик отримання інформації від нього. Водночас категорія свідка є міждисциплінарним об'єктом дослідження щонайменше двох наук – правової науки та психології, що ще більше ускладнює її сприйняття.

Однією з найпоширеніших процесуальних дій є допит. Зважаючи на те, що з кола осіб, які можуть бути учасниками допиту не виключається категорія неповнолітніх осіб, які можуть набувати статусу свідків питання допиту неповнолітніх є досить актуальним та потребує ґрунтовного вивчення. Зважаючи на вікові характеристики неповнолітніх осіб підготовка і проведення їх допиту має певні особливості. Знання цих особливостей має велике значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму

проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його свідчень.

У цивільному процесі потреба в показаннях свідка виникає в трьох випадках:

- для встановлення фактів, які не можна документально закріпити;
- для з'ясування обставин, які були у свій час документально оформлені, але документи втрачені і відновити їх неможливо;
- для дослідження вірогідності засобів доказування.

Окремі аспекти цього напрямку наукових досліджень знайшли своє відображення у роботах В. Весельського, П. Когутич, В. Мозгової, К. Чаплинського, В. Шепитько ін.

Мета і завдання роботи.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу законодавства, наукової юридичної літератури визначити особливості допиту свідка в цивільному процесі, дослідити значення його показів.

Для реалізації мети даної роботи необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити поняття та значення свідка в цивільному процесі;
- визначити права та обов'язки свідка;
- проаналізувати відповідальність свідка;
- охарактеризувати поняття та значення показань свідка в цивільному процесі ;
- розкрити процесуальні правила допиту свідка;
- дослідити особливості допиту неповнолітнього свідка.

Об'єктом є суспільні відносини щодо участі свідка у цивільному процесі.

Предметом допит свідка у цивільному процесі.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є методи і прийоми наукового пізнання, в основі яких лежить загальнонауковий діалектичний метод, що надав можливість розглядати явища у розвитку, взаємозв'язку між собою та суспільством. У процесі дослідження були також використані такі загальнонаукові та спеціально-правові методи: історично-

порівняльний, метод аналізу, узагальнення, соціологічний, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий.

Спеціально-юридичний метод дав змогу навести тлумачення понять «допит», «свідок». Метод узагальнення використовувався при встановленні характерних рис допиту неповнолітнього в цивільному процесі.

Курсова робота викладена на 25 сторінках, складається з двох розділів та шести підрозділів, містить посилання на 15 законодавчих та наукових джерел.

РОЗДІЛ 1 ЗНАЧЕННЯ СВІДКА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЙОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ

1.1. Поняття та значення свідка в цивільному процесі

Цивільний процесуальний кодекс України серед інших учасників судового процесу виділяє таких осіб як свідки, розкриває їх процесуальний статус, а також коротко окреслює права та обов'язки.

Так, відповідно до ст.69 ЦПК України свідком може бути кожна особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи [1].

Разом з цим, вже наступна стаття вказаного вище кодексу розкриває перелік осіб, яким можуть бути відомі обставини справи, проте які не можуть бути допитані як свідки:

«1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання;

2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг медіації під час проведення позасудового врегулювання спору, - про такі відомості;

3) священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

4) судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його участю;

5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди;

6) особи, які мають дипломатичний імунітет - без їхньої згоди»;

7) представники дипломатичних представництв - без згоди дипломатичного представника [1].

Зважаючи на викладене, доцільно буде виділити ознаки свідка в цивільному процесі.

Цікавим є перелік ознак, запропонований суддею Господарського суду Харківської області Новіковою Н.А., серед яких розкриємо наступні:

1. Свідком може бути лише фізична особа.

Хоча ЦПК України чітко не конкретизує в ст.69, що свідком є фізична особа, а зазначає, що свідком може бути «кожна особа», разом з тим це впливає з аналізу норм ЦПК України, які розкривають статус свідка. Так, нормами ЦПК України передбачено можливість притягнення свідка до кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве показання і відмову від давання показань (ст.230 ЦПК України). Також перед допитом свідка головуючий суддя встановлює його особу, вік, рід занять, місце проживання і стосунки зі сторонами та іншими учасниками справи, роз'яснює його права і з'ясовує, чи не відмовляється свідок із встановлених законом підстав від давання показань [1].

2. Свідок повинен мати такий психічний та фізичний розвиток, який дозволив би йому правильно сприймати обставини та висловлюватися про них.

Взаємодія психофізичного розвитку свідка з його показаннями проявляється при оцінюванні інформації, якою володіє свідок і яку здатен розповісти суду. Дана ознака також пов'язана з тим, що свідок повідомляє фактичні обставини справи. Юридичні факти – це певні дії або події, а свідок повинен мати здатність їх фіксувати, зберігати та правильно про них висловлюватися [2, с.43].

3. Свідок повинен володіти інформацією, необхідною для вирішення справи.

Саме тому свідком є не просто будь-яка особа, а лише так, яка володіє інформацією, що стосується справи, в якій її може бути допитано [2, с.43-44].

Разом з тим, така інформація повинна бути важливою для вирішення справи. Саме тому, вирішуючи клопотання про виклик та допит свідка, суд з'ясовує, якою саме інформацією цей свідок може володіти і чи допоможе така інформація для вирішення справи.

4. Свідок не повинен бути заінтересованим у кінцевому результаті розгляду справи.

Ця ознака свідчить саме про об'єктивність свідка і про правдивість показів, які він може дати суду. З приводу цієї ознаки існує певна дискусія серед науковців, оскільки є різні думки з приводу тлумачення поняття «заінтересованості».

Так, деякі науковці вважають, що свідок не повинен мати юридичної зацікавленості у справі, тобто не бути учасником тих правовідносин, з приводу яких існує спір. Інші з цього приводу зазначають, що свідок не повинен бути стороною справи, в тому числі не виступати захисником чи обвинувачувачем, не бути у складі суду, яким розглядається справа. Також має місце думка, що об'єднує наведені вище застереження.

На нашу думку, свідок не повинен мати такої зацікавленості у результаті розгляду справи, яка могла би вплинути на об'єктивність його показів.

5. Інформація, якою володіє свідок, отримана ним не у зв'язку з розглядом справи в суді.

Тобто, корисна для справи інформація не здобута спеціально для дачі показів, особа заволоділа нею через збіг обставин.

1.2. Права та обов'язки свідка

Визначення поняття «правовий статус» у науці не є однозначним. Переважна більшість запропонованих у літературі визначень цього поняття зроблена шляхом вказівки на структурні елементи цієї категорії без урахування самої сутності явища. У цьому аспекті найбільш повною вважаємо, що правовий статус – це сукупність прав та обов'язків особи, закріплених законодавством, а також можливість ці права набувати та нести відповідальність за невиконання обов'язків.

Категорію правового статусу слід розглядати через призму правовідносин, в яких бере участь особа, адже лише під час виконання певних дій з реалізації наданих їй можливостей особа реалізує свій статус як суб'єкта

правовідносин. Наділення учасників правовідносин певними можливостями таким чином виступає одним з етапів механізму правового регулювання.

Усвідомивши правовий статус як цілісну систему, серед структурних елементів якої можна виділити головні, можна з'ясувати характер її взаємозв'язків з середовищем функціонування. Застосовуючи системний метод дослідження, можна визначити поняття «правовий статус» як комплексне юридичне явище, що визначає статус (становище) суб'єкта у відповідній системі, відокремити його статистичні й допоміжні елементи [3, с. 109].

Вважаємо, що більш доцільною є позиція тих авторів, які розглядають правовий статус суб'єктів права через їх правосуб'єктивність, тобто включають у правовий статус призначення органів, їх завдання, функції, компетенцію і повноваження, форми, методи та цілі діяльності [4, с. 13–21].

Як зазначає В.М. Трофименко, права й обов'язки свідка – елементи правового статусу, що перебувають на одній паралелі, спрямовані на досягнення єдиної мети – залучення свідка до процесу й отримання фактичних даних, необхідних для вирішення справи [5, с. 85].

Аналізуючи ст.69 ЦПК України можна виділити наступні права та обов'язки свідка [1].

Так, свідок має право:

- клопотати про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції;
- давати показання рідною мовою або мовою, якою він володіє;
- користуватися письмовими записами під час дачі показань;
- відмовитися від дачі показів щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом;
- на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

До обов'язків свідка, передбачених ЦПК України відносять:

- прибути за викликом суду для дачі показів;
- у випадку неможливості прибуття з поважних причин попередити про це суд, подавши відповідне клопотання;

- у випадку неможливості прибуття до суду та участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції подати заяву про це у визначений законом строк;
- дати правдиві показання.

1.3. Відповідальність свідка

У попередньому питанні нами були перераховані обов'язки свідка. У випадку недотримання цих обов'язків на свідка може покладатись різного роду відповідальність.

Для початку, розглянемо невиконання свідком такого обов'язку як явка за викликом суду. Варто також зазначити, що якщо свідок не був належним чином повідомлений про судове засідання або у випадку наявності поважних причин, свідок не несе відповідальності за неявку в судове засідання, однак ці поважні причини повинні підтверджуватись належними документами (листок непрацездатності, наказ про відрадження тощо).

Якщо ж свідок свідомо не з'являється на виклики суду, будучи належним чином повідомлений, то до нього може бути застосовано привід.

Привід є дією, що забезпечується судовим примусом, реакцією з боку суду на невиконання передбаченого ч. 2, ст. 69 ЦПК України обов'язку свідка з'явитись за викликом суду у визначений час для дачі показань. Привід свідка урегульований ст. 147 ЦПК України, відповідно до якої цей засіб примусу використовується до свідків, які без поважних причин не з'явилися за викликом суду, що кореспондується обов'язком свідка повідомити суд про неможливість явки заздалегідь (ч. 3, ст. 69). Питання про привід свідка вирішується ухвалою суду, в якій зазначається ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу, місце проживання, роботи чи навчання, підстави застосування приводу, коли і куди ця особа повинна бути доставлена, кому доручається здійснення приводу. Ухвала про привід у суд передається для виконання до відповідного органу Національної поліції України за місцем провадження у справі або за місцем проживання, роботи чи навчання особи, яка підлягає приводу.

Винятками, щодо яких не може бути застосований привід, є особи, які не можуть бути допитані відповідно до ст. 70 ЦПК України, малолітні та

неповнолітні особи, вагітні жінки, інваліди I та II груп, особи, котрі доглядають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів (ч. 4, ст. 147 ЦПК) [1].

Також за ігнорування судових викликів та неявку в судове засідання на свідка може бути накладено штраф. Суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі до від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У випадку повторного невиконання своїх обов'язків ця сума збільшується [1].

У випадку неможливості прибуття в судове засідання і можливості взяти участь в засіданні в режимі відеоконференції, свідок зобов'язаний подати про це відповідну заяву.

Відповідно до ч.2 ст.212 ЦПК України, учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи.

Законодавством не передбачається відповідальності за неподання свідком вказаної вище заяви, проте, у такому випадку суд не буде повідомлений про неможливість прибуття свідка в судове засідання і неявка останнього може розцінюватись судом як неявка з неповажних причин з подальшим застосуванням приводу чи накладенням штрафу.

Найжорсткішою буде відповідальність свідка за порушення обов'язку щодо дачі правдивих показів.

Перед допитом, головуєчий суддя під розписку попереджає свідка про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання і відмову від давання показань та приводить його до присяги: "Я, (ім'я, по батькові, прізвище), присягаю говорити правду, нічого не приховуючи і не спотворюючи" [1].

Тобто, виходячи з ч.5 ст.230 ЦПК України, свідок несе відповідальність лише якщо його покази є завідомо неправдивими, що виключає відповідальність за неправдиві покази, дані без умислу, не спеціально, а, наприклад, внаслідок хвилювань чи через забудькуватість.

Разом з цим, випадки дачі свідком саме завідомо неправдивих доказів є непоодинокими і відповідальність за це передбачена ст.384 Кримінального кодексу України.

До мотивів (чинників), що можуть спонукати свідка до неправдивих показань належать:

1) особиста зацікавленість (побоювання відповідальності, розголошення інтимних зв'язків, дискредитації себе та своїх знайомих, користь, помста, сором, тощо);

2) характер взаємин з обвинуваченим або потерпілим (образа, суперництво, помста, родинні, дружні або ворожі стосунки);

3) вплив з боку зацікавлених осіб, які спонукають його до неправдивих показань шляхом підкупу, погроз, домовленостей, тощо;

4) психологічний стан у зв'язку з допитом (боязнь помсти, службовий або інший залежний стан від обвинуваченого чи потерпілого, почуття жалю до обвинуваченого, потерпілого або їх родин, небажання погіршувати становище обвинуваченого, прагнення надати йому підтримку, тощо);

5) розуміння допиту як важкого обов'язку, як небажаної процедури, пов'язаної з утратою часу, побоювання повторних викликів і судової тяганини, втрата будь-якого інтересу до справи;

6) релігійні та національні почуття, кругова порука;

7) несприятлива процесуальна обстановка, коли слідчий порушує регулюючі допит законодавчі норми, викликає конфлікт ситуацію або сам, помиляючись, створює в допитуваного неправильне уявлення щодо цілей і завдання допиту [6, с.34].

Зокрема, О.Я. Переверза вважає, що процес формування свідомо неправдивих показань у свідка та інших учасників кримінального провадження розпочинається з того моменту, коли правдиву інформацію вже сприйнято та запам'ятовано. Таким чином, цей етап, пов'язаний саме зі спілкуванням слідчого і допитуваного, полягає в наступному:

– прийняті рішення про давання свідомо неправдивих показань (включаючи боротьбу мотивів та формування установки на неправду);

– планування змісту майбутнього свідомо неправдивого показання (саме на цьому етапі

відбувається переробка сприйнятого та створення уявної моделі лжесвідчення, утримання в пам'яті моделі свідомо неправдивих показань, побудова модулі їх повідомлення на допиті);

- відтворення свідомо неправдивих показань на допиті [7, с.118].

Розуміння вказаних вище елементів суб'єктивної сторони завідомо неправдивого показання свідка, дає можливість відповідному суб'єкту кримінального провадження швидко та ефективно виявити ознаки складу злочину, передбаченого ст.384 КК України, і на початковій стадії у встановленому законом порядку зафіксувати зазначене злочинне діяння, зібрати необхідну доказову базу для притягнення свідка до відповідальності за скоєне. Хоча знання лише самої логічної послідовності процесу створення, обробки і відтворення розглядуваним суб'єктом кримінального провадження, неправдивої інформації під час розслідування є недостатнім, і потребує від слідчого, прокурора, судді вміння вчасно і правильно виявити причини і обставини, що передували злочинним діям свідка.

Здійснюючи короткий аналіз суб'єктивних ознак завідомо неправдивого показання, не можна оминати увагою і суб'єкта цього злочину. Ним відповідно до ч.1 ст.18 КК України є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [8].

РОЗДІЛ 2 Показання свідка як джерела доказів. Процесуальний порядок допиту свідка

2.1. Поняття та значення показань свідка в цивільному процесі

Показання свідків як докази – це відомості про факти і самі фактичні дані, про які свідок повідомляє суд, а показання свідка як джерело, з якого суд отримує ці фактичні дані – це засіб доказування.

Отже, показання свідків як засоби доказування — це повідомлення про обставини, що входять до предмета доказування, тобто про юридичні факти складу вимог і заперечень сторін та інші обставини, що мають значення для справи, які повідомляються суду в установленому законом процесуальному порядку і формі, а можливість свідчення про факти, що мають значення для справи, є підставою для визнання їх належними до справи і виклику свідків у судові засідання.

С.В. Васильєв надає таку класифікацію показань свідків, в залежності від змісту:

1) відомості-інформація. Дані показання дають свідки, не знайомі із сформованими взаєминами і правовідносинами сторін, між якими є спір. Вони, як правило, обмежуються викладом якогось одного або декількох фактів, що мають значення для правильного вирішення цивільної справи. Такі показання дають очевидці, які випадково довідалися про ті чи інші обставини;

2) відомості, що містять, крім того, і судження. Це типово для свідків, добре знайомих із сторонами, або однією з них, знають розвиток спірних правовідносин. Вони як правило, не обмежуються розповіддю щодо конкретного факту, а викладають свої міркування, судження і здогади, що містять оцінку спірної ситуації, дають характеристики конфліктуючих осіб;

3) показання обізнаних з фактами свідків, які в силу своїх професійних, спеціальних знань здатні не тільки повідомити суду інформацію фактичного характеру, але й указати причини та наслідки конкретних обставин. Обізнані з фактами свідки за своєю природою близькі до фахівців [9].

Дослідження показань свідків відбувається з врахуванням змагальності цивільного процесу. Змагальність у першу чергу має відношення до судового

доказування, хоча, звичайно, проявляє свою дію і за його межами (наприклад, змагання про норму матеріального права, що підлягає застосуванню [10, с. 360]).

Виходячи із даної засади, суд обов'язково повинен інформувати сторін справи про час та місце допиту свідків, щоби вони або їх представники змогли бути присутніми під час допиту свідка та мати можливість поставити йому свої запитання. Особливо цей обов'язок набирає ваги, коли допит свідка проводиться під час забезпечення доказів. Разом із тим, якщо забезпечення доказів шляхом допиту свідка буде проводитися до подачі позовної заяви, об'єктивно інша сторона не зможе бути присутньою у справі для реалізації своїх прав щодо свідка. Ось чому зустрічаються вказівки, що «доцільно не поширювати можливість забезпечення доказів до пред'явлення позову на показання свідків» [11, с. 445].

Дослідження показань свідків проводиться в залі судового засідання. Дане правило передбачено для того щоби проводилася чітка технічна фіксація процесу дослідження судових доказів, даючи можливості суб'єктам доказування отримати стійку інформацію за результатами проведеного дослідження. Якщо у цивільній справі має місце забезпечення доказів чи виконання судового доручення, свідок також буде викликатися до суду по місцю його проживання (перебування), де він за правилами ЦПК України повинен допитуватися в залі судового засідання.

Суд досліджує показання свідка гласно. Гласне дослідження показань свідка має надзвичайно важливе значення. Свідок, який виступає на публіці, зосереджується, збирається з думками, намагається максимально точно пригадати інформацію. Обстановка, в якій він перебуває, не дає йому легковажно ставитися до допиту. Публічність допиту свідка виступає гарантією достовірності показань свідка, так як погляди присутніх направлені на нього. Острах зустрітися з тими, хто знає правду, зумовлює свідка говорити правду. Відчуття ганьби, якщо він буде публічно пійманий на брехні, стримує свідка від недостовірних показань [12, с. 74-76].

Застосування показань свідків не безмежне. Цивільне процесуальне законодавство встановлює випадки, коли особи не підлягають допиту як свідки

і коли вони можуть відмовитися від дачі показань. Такі випадки отримали назву «привілеї», тобто звільнення від дачі показань. При цьому прийнято виділяти абсолютні привілеї і відносні. У тому випадку, якщо встановлена заборона на допит особи в якості свідка, такий привілей називається абсолютним. Якщо ж подання свідчень залишається на розсуд свідка, то це відносний привілей. По-іншому ці правомочності називає С.Д. Васильєв – імунітетом свідка, поділяючи його на повний і частковий. В обох випадках – це право свідка відмовитися від дачі показань, або його звільнення від їх дачі в силу родинних відносин або службових обов’язків. Необхідність введення імунітету (привілеїв) свідків визначається його соціальним призначенням як засобу забезпечення поважного ставлення до особистості, охорони її особистого життя та процесуальної значимості, а саме: розширення процесуальних прав свідка, удосконалення його правового статусу, запобігання неправдивим показанням, зміцнення моральних основ цивільного судочинства [11].

Показання свідка є одним із найважливіших видів доказів у цивільному процесі. При здійсненні правосуддя особливість встановлення істини полягає в тому, що дослідженню підлягають факти, дії, події, які мають доказове значення. Встановлюються такі відомості шляхом отримання показань від свідків.

Показання свідка є одним з найпоширеніших джерел доказів, які застосовуються на практиці в ході реалізації процесу збирання доказів.

На думку Новікової Н.А., на етапі збору судових доказів у процесі підготовки справи до судового розгляду суду треба направляти показання свідка, які дано в письмовій формі. Така форма залучення показань свідків має бути передбачена як основна на попередньому та судовому засіданні з можливими винятками у вигляді усної форми. Позитивні моменти письмової форми залучення показань свідка можна звести до такого:

– по-перше, свідок зможе у спокійній обстановці, логічно та послідовно викласти свої думки, пригадати побачене (почуте), а не буде хаотично розповідати все, що знає. Тут можемо зауважити, що під диктовку адвоката свідок напише все вигідне для сторони справи. Але також можемо сказати і за

усну форму дослідження показань свідка: за інструкціями адвоката свідок буде давати такі показання, які вигідні стороні справи, що пройшли багаторазову репетицію. Проте попередня письмова форма показань свідка вигідна тим, що це документ, у якому вказується можливість притягнення свідка до кримінальної відповідальності. На пересічного громадянина така інформація, під якою він має особисто підписатися, повинна діяти психологічно дуже сильно;

– по-друге, усунуться причини затягування розгляду цивільної справи через неявку свідків. Письмова форма показань свідка не вимагає виклику самого свідка в цивільну справу. Розгляд справи також не буде затягуватися із причини недопущення дублювання показань свідків. Належне письмове описання показань свідка дасть можливість суду зрівняти такі описання, якщо у справі їх декілька. У такому разі суд може прийняти рішення про доцільність виклику всіх свідків чи тільки їх оптимальної частини;

– по-третє, буде можливість здійснити реальну, а не гіпотетичну, попередню оцінку показань свідка судом. Написаний свідком документ суд легко зможе прочитати та більш достовірно вирішити питання про доцільність чи недоцільність виклику свідка в судове засідання, якщо виникне така необхідність [13, с.89-90].

2.2. Процесуальні правила допиту свідка

Допит свідка є процесуальною формою здобуття та дослідження одного із засобів доказування - показів свідка. Саме через недотримання встановленої законом процесуальної форми не можуть бути використані як показання свідків письмові пояснення громадян. Вони можуть бути прийняті судом як письмові докази.

Умови та порядок допиту свідка в цивільному процесі характеризується наступним:

- 1) свідок вперше допитується в суді;
- 2) гласність; свідок не може бути допитаний віч-на-віч;

- 3) час та місце допиту свідка залежить від суду;
- 4) суд бере активну участь у допиті свідка.

Кожен свідок допитується окремо. Послідовність допиту свідків встановлюється судом. Свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати в залі судового засідання під час розгляду справи.

Кожний допитаний свідок залишається в залі судового засідання до закінчення судового засідання. У разі відкладення судового засідання або оголошення перерви, з'являтися в наступне судове засідання свідки не зобов'язані. Суд може дозволити допитаним свідкам залишити залу засідання суду до закінчення розгляду справи за згодою сторін. Це може бути викликано станом здоров'я свідка, виробничою необхідністю та іншими поважними причинами [1].

З урахуванням специфіки цивільного процесу можна виділити 8 стадій допиту свідка:

- 1) підготовка допиту;
- 2) анкетування свідка;
- 3) попередження про відповідальність та присяга;
- 4) розповідь свідка;
- 5) встановлення психологічного контакту;
- 6) перехресний допит;
- 7) фіксація показань свідка;
- 8) оцінка показань свідка.

Мета допиту - одержати від свідка інформацію, що має доказове значення. Допит може проводитися з метою отримання нової інформації або перевірки чи уточнення наявної, отриманої з інших джерел. Коло обставин, що підлягають з'ясуванню під час допиту, називають предметом допиту. Він формується після вивчення та аналізу матеріалів справи.

Збір та вивчення відомостей про свідка. Потрібно встановити його стосунки з іншими учасниками процесу, соціальне оточення, психологічні особливості, місце роботи, коло спілкування. В ході допиту та оцінки показань свідка ці обставини потрібно враховувати.

Отримання спеціальних знань, які можуть знадобитися під час допиту. Це потрібно, коли проводиться допит спеціалістів та фахівців у певній сфері або з приводу обставин, які таких знань потребують. Знання ознак та закономірностей явищ, для з'ясування яких планується допит, дозволить правильно сформулювати запитання, обрати їх логічну послідовність і, при потребі, змінити тактику допиту.

Визначення тактичних та психологічних прийомів допиту. Прийоми підбираються індивідуально для кожного свідка, з урахування їх психологічних, статевих, професійних та інших особливостей. Доцільно обмірковувати послідовність застосування тих чи інших прийомів допиту.

Складання плану допиту. План допиту включає питання, які потрібно задати свідкові для досягнення мети допиту. Їх підготовку почати можна із запису фактів, що підлягають встановленню [14].

2.3. Особливості допиту неповнолітнього свідка

Цивільне процесуальне законодавство України не виключає з переліку свідків осіб, які не досягли 18 років. Разом з цим, поділяє таких свідків та малолітніх та неповнолітніх і передбачає певну форму їх допиту.

Так, особи, які є малолітніми, тобто не досягли 16 років, можуть бути допитані лише в присутності законних представників – батьків, опікунів, піклувальників, усиновлювачів тощо, однак такі особи не повинні бути зацікавлені в остаточному результаті розгляду справи. В іншому випадку при допиті такої особи забезпечується присутність представника органу опіки та піклування або іншої, передбаченої законом.

Малолітні свідки не несуть кримінальної відповідальності за відмову давати показання та за дачу завідомо неправдивих показань, проте суд повідомляє їх про обов'язок говорити лише правдиву інформацію, яка відома їм у даній справі [1].

Особи, що присутні під час допиту з малолітнім свідком, також можуть висловлювати свої думки з приводу допиту та з дозволу суду задавати таким свідкам запитання [15].

У випадку, якщо у когось з учасників справи неприємні стосунки із неповнолітнім свідком, то при його допиті така особа може бути видалена з зали суду на час допиту для того, щоб свідок не боявся повідомити суду всю необхідну для справи інформацію, якою він володіє.

Неповнолітній свідок, на відміну від малолітнього, може допитуватись судом без присутності законного представника.

В якості свідків також можуть бути допитані сторона, третя особа, їх представники. Однак, певною специфікою є те, що ці особи можуть бути допитані як свідки, якщо цими особами було заявлено, що факти, які мають значення для справи, їм відомі особисто [1].

ВИСНОВКИ

За результатами написання курсової роботи зроблено наступні висновки:

1. Свідком може бути дієздатна фізична особа, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи та можуть мати вирішальне значення для її вирішення.

Ознаки свідка:

- свідком може бути лише фізична особа;
- свідок повинен мати такий психічний та фізичний розвиток, який дозволив би йому правильно сприймати обставини та висловлюватися про них;
- свідок повинен володіти інформацією, необхідною для вирішення справи;
- свідок не повинен бути заінтересованим у кінцевому результаті розгляду справи;
- інформація, якою володіє свідок, отримана ним не у зв'язку з розглядом справи в суді.

Свідком не може бути недієздатна особа, особа яка перебуває на обліку чи лікуванні в психіатричному закладі, адвокати, священнослужителі, судді, особи, які мають дипломатичний імунітет тощо.

2. Правовий статус – це сукупність прав та обов'язків особи, закріплених законодавством, а також можливість ці права набувати та нести відповідальність за невиконання обов'язків.

Свідок має право:

- клопотати про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції;
- повідомляти суду відому йому інформацію по справі мовою, якою він володіє або його рідною мовою;
- користуватися письмовими записами під час дачі показань;
- відмовитися від дачі показів щодо своїх близьких та щодо себе;
- на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

До обов'язків свідка, передбачених ЦПК України відносять:

- прибути за викликом суду для дачі показів;

- подати клопотання про проведення засідання в режимі відеоконференції;
- у випадку неможливості прибуття до суду та участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції подати заяву про це у визначений законом строк;
- дати правдиві показання.

3. У випадку недотримання обов'язків на свідка може покладатись різного роду відповідальність.

Найжорсткішою є відповідальність свідка за порушення обов'язку щодо дачі правдивих показів.

Свідок несе відповідальність лише якщо його покази є завідомо неправдивими, що виключає відповідальність за неправдиві покази, дані без умислу, не спеціально, а, наприклад, внаслідок хвилювань чи через забудькуватість.

4. Показання свідків як докази – це відомості про факти і самі фактичні дані, про які свідок повідомляє суд, а показання свідка як джерело, з якого суд отримує ці фактичні дані – це засіб доказування.

Вважаємо, що показання свідків - це важлива і необхідна для вирішення справи інформація про обставини, які мають важливе значення для справи та повідомляються суду у встановленому законом порядку та формі.

Показання свідка є одним із найважливіших видів доказів у цивільному процесі. При здійсненні правосуддя особливість встановлення істини полягає в тому, що дослідженню підлягають факти, дії, події, які мають доказове значення. Встановлюються такі відомості шляхом отримання показань від свідків.

5. Показання відбираються у свідка в формі допиту, що є окремою процесуальною дією. Разом з цим, при проведенні допиту потрібно дотримуватися передбачених законом правил його проведення, оскільки допущені порушення можуть призвести до того, що отриману інформацію неможливо буде використати для вирішення справи по суті.

У випадку наявності більше ніж одного свідка, варто зауважити, що кожен з них повинен допитуватись окремо для того, щоб покази кожного з них були достовірними та не ґрунтувалися на показах один одного.

6. Цивільним процесуальним законодавством України не забороняється допит свідків, якими є малолітні або неповнолітні особи, оскільки такі також можуть володіти цінною для справи інформацією, проте передбачаються певні специфічні вимоги до їх допиту. Наприклад, малолітні фізичні особи можуть бути допитані в якості свідків лише в присутності законних представників, але такі законні представники не повинні бути зацікавлені в результаті розгляду справи, в іншому випадку повинні бути присутні представники органу опіки та піклування. Що стосується допиту неповнолітніх свідків, то суд може вирішити допитувати їх самостійно.

Також цікавим моментом є те, що малолітні свідки не несуть кримінальної відповідальності за дачу завідомо неправдивих показів, разом з тим суд просить їх повідомляти лише правдиву інформацію щодо відомих їм обставин справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-IV#Text>.
2. Новікова Н.А. Поняття та ознаки свідка в цивільному процесі. Право і суспільство. - №6. – 2016. – С.41-48.
3. Кучинский В. А. Личность, свобода, право / В. А. Кучинский. – М. : Радуга. – 1978. – 188 с.
4. Авер'янов В. Б. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування / В. Б. Авер'янов, О. Д. Крупчан. – Х. : Право, – 1998. – С. 13–21.
5. Трофименко В.М. Кримінально-процесуальні гарантії особистості в стадії судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого ; Харків, 2000. 228 с.
6. Доспулов Г. Г. Психология допроса на предварительном следствии / Г. Г. Доспулов. – М. : Юрид. лит., 1976. – 112 с.
7. Переверза О. Я. Знання механізму формування свідомо неправдивих показань – передумова успішної боротьби з ними / О. Я. Переверза // Вісник Одеськ. ін-ту внутр. справ. – 1999. – № 4. – С. 118–121.
8. Кримінальний кодекс: закон України від 05 квітня 2001 року №2341-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення: 15.02.2021).
9. Показання свідків у цивільному процесі. URL: https://gl.lv.court.gov.ua/sud1304/knowledge_base/327028/
10. Воронов А. Ф. Принципы гражданского процесса: прошлое, настоящее, будущее. Москва: Издательский Дом «Городец», 2009. 496 с.
11. Марченко Р. В. Допит свідка як спосіб забезпечення судом доказів по цивільних // Форум права. 2012. №2. С. 442-448. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_70.
12. Бентам І. О судебных доказательствах. Кієвъ: Тип. М.П. Фрица, 1876. 421 с.

13. Новікова Н.А. Залучення показань свідка у цивільну справу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. - Серія ПРАВО. - Випуск 45. Том 1.- 2017. - С. 87-90.

14. Науково-практичний коментар від 01.09.2012 . URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK003527>.

15. Санжаровець В.А. Особливості правового статусу свідка в цивільному процесі. URL: <http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/147795/1/54-59.pdf>.